

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кічова Вікторія Володимирівна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Проблемна заборгованість в банківській системі: фактори впливу та
інструментарій врегулювання

072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (банківська справа)

Студентки 2 курсу
групи БСм-91а

_____
(підпис)

Кічової В. В.

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр.

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

_____
(підпис)

В.В. Кічова

Керівник к. е. н., доцент

_____
(підпис)

Пігуль Н. Г.

ЗМІСТ

Вступ.....	
1. Теоретичні засади управління проблемною заборгованістю банку	9
1.1 Проблемна заборгованість: сутність поняття та види	9
1.2 Фактори впливу на рівень проблемної заборгованості.....	Ошибка! Закладка не определена.
1.3 Інструментарій управління проблемною заборгованістю	Ошибка! Закладка не определена.
2. Аналіз проблемної заборгованості АТ «Приватбанк» та обґрунтування напрямків удосконалення управління нею	Ошибка! Закладка не определена.
2.1 Загальна характеристика банківської діяльності АТ «Приватбанк»	Ошибка! Закладка не определена.
2.2 Оцінка рівня проблемних кредитів АТ «Приватбанк»	30
2.3 Шляхи вдосконалення управління проблемною заборгованістю АТ «Приватбанк»	Ошибка! Закладка не определена.
Висновки	Ошибка! Закладка не определена.
Список використаної літератури	50
Додаток А Тракткування поняття «проблемний кредит» різними авторами	Ошибка! Закладка не определена.
Додаток Б Методи управління проблемними кредитами	Ошибка! Закладка не определена.
Додаток В Переваги та недоліки методів управління.....	59
Додаток Г Баланс АТ «Приватбанк» протягом 2015-2019 рр.	Ошибка! Закладка не определена.

Додаток Д Результати регресійних залежностей між змінними ..... **Ошибка!**

Закладка не определена.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку банківської системи одну з найголовніших ролей займають операції з кредитування клієнтів. Проте, в своїй діяльності кожен банк стикається з проблемою неповернення боргів. Дана проблема стосується будь-якого банку не залежно від типу кредитної політики, яку застосовує банківська установа або методик, що використовуються для ліквідації таких кредитів. Проте, недосконала оцінка наявного або можливого кредитного ризику може призвести до виникнення проблемної заборгованості, а наслідком такого прорахунку можуть бути фінансові збитки або банкрутство. З метою мінімізації кредитного ризику банки намагаються зупинити або зменшити вплив факторів, що посилюють ріст частки проблемних активів. Тому дослідження стану проблемної заборгованості банків та удосконалення методів управління нею є актуальним питанням сьогодення.

Значний внесок в дослідження сутності категорії «проблемний кредит» та питань щодо управління ним здійснили багато вчених-економістів, а саме: Л.О. Примостка, О.В. Барановський, І. В. Сало, О. І. Лаврушин, В. Я. Вовк, В. Л. Кльоба І. В. Белова, Т.М. Болгар, С. М. Фролов, Є. Г. Рясних та інші. Науковці в своїх працях досліджували не тільки сутність поняття, а й аналізували фактори, що впливають на рівень проблемних кредитів, а також займались пошуком шляхів зниження цього рівня, проте, єдиної думки вчені не дійшли.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів управління проблемною заборгованістю банківських установ та розробка рекомендацій щодо підвищення його якості.

Досягнення поставленої мети передбачає обов'язкове вирішення наступних задач:

- з'ясувати сутність поняття «проблемної заборгованості» та розглянути можливі класифікації;

- визначити фактори, що впливають на підвищення рівня проблемної заборгованості;
- дослідити можливі інструменти та методи регулювання проблемних боргів;
- проаналізувати рівень проблемних активів на прикладі конкретного банку та вдосконалити інструментарій управління за допомогою прогнозування частки;

Об'єктом дослідження є рівень проблемних кредитів. Предметом дослідження є науково-методичні та прикладні аспекти управління проблемною заборгованістю.

Для досягнення поставленої мети та вирішення зазначених завдань, було використано низку наукових методів, а саме: аналіз, систематизація, порівняння, індукція та дедукція. Для прогнозування рівня непрацюючих кредитів ми використали метод кореляційно-регресійного аналізу за допомогою програми STATISTICA.

З метою уточнення даних, було використано інформаційну базу, а саме: законодавчі та нормативні положення, офіційна інформація Національного банку України, фінансова звітність досліджуваного банку, а також навчальні посібники та монографії.

Дослідивши стан проблемних кредитів у АТ КБ «Приватбанк» та факторів, що на нього впливають, нами було запропоновано модель прогнозу, яка б допомогла менеджерам обрати потрібний інструментарій управління проблемною заборгованістю.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ БАНКУ

1.1 Проблема заборгованість: сутність поняття та види

Великі збитки вітчизняних банків, значні обсяги кредитів рефінансування від Національного банку України свідчать про високий рівень ризиків та досить нестабільний стан банківської системи – все це є наслідком значних обсягів проблемних кредитів [14].

Економіка країни зазнає суттєвих збитків через настання та прогресування економічних і політичних криз. Період фінансово-економічної кризи для банківської сфери є досить ризиковим та складним. Особливо гостро це відчувається у сфері активних операцій банку, а саме у кредитуванні. Внаслідок зростання рівня проблемної заборгованості знижується платоспроможність позичальників, що негативно впливає на ефективність їх функціонування та збільшення відсотку безробіття. Ускладнює становище девальвація національної валюти через велику кількість кредитів в іноземній валюті. Результатом таких криз є значне зниження обсягів кредитування реального сектору економіки. Наднормова частка проблемних кредитів у структурі кредитних портфелів банків призводить до від'ємного фінансового результату діяльності банківської установи у результаті чого банк потребує докапіталізації. Тому в банківській діяльності досить актуальною є проблема оцінки проблемних кредитів і розробки необхідних заходів з управління проблемною заборгованістю з метою стабілізації банківської системи в цілому. [15,4].

Усі банки тією чи іншою мірою стикаються з проблемою неповернення кредитів, що спочатку призводить до появи сумнівної заборгованості, а в майбутньому їх переходу у стан проблемних [33]. Даний процес може виникнути в будь-якому банку незалежно від якості кредитного портфелю, типу кредитної

політики або методик оцінювання кредитоспроможності позичальника і заходів, які застосовують в управлінні кредитним ризиком [19].

Слід зазначити, що більшість науковців поняття «проблемний кредит» та «проблемна заборгованість» вважають тотожними, адже вони мають однакову сутність. Отже, з'ясувавши поняття «проблемний кредит» ми можемо його застосовувати для дефініції «проблемної заборгованості». Для побудови ефективної та надійної системи управління проблемною заборгованістю необхідно в першу чергу з'ясувати сутність категорії «проблемний кредит». З'ясування даного поняття перебуває у фокусі наукових інтересів багатьох вчених та практиків у сфері банківської справи.

Дослідженню сутності категорії «проблемний кредит» та управління ним приділили увагу багато вчених-економістів, а саме: Л. О. Примостка [34], О. В. Барановський [2], І. В. Сало [47], О. І. Лаврушин [21], В. Я. Вовк [7], В. Л. Кльоба [16], І. В. Белова [3], Т.М. Болгар [4], С. М. Фролов [54], Є. Г. Рясних [46] та інші. Детальніше визначення деяких авторів подано в таблиці А.1 [20, 30, 6, 51, 60, 29].

Проаналізувавши наведені трактування можна зазначити, що підходи до визначення даної категорії поділилися на дві основні групи. Одна група вчених вважає, що проблемний кредит – це кредит, за яким банк лише вбачає небезпеку своєчасного погашення [21,16]. Тобто науковці визначили, що це лише певна загроза неповернення боргу. Інші автори, під проблемним кредитом, розуміють заборгованість, за якою своєчасно не проведені один або декілька платежів, тобто вже порушені умови кредитного договору [34, 47].

Кожна країна вимірює та аналізує рівень проблемної заборгованості на основі внутрішньої нормативно-правової бази. Проте, для результативного дослідження якості кредитного портфеля, потрібно враховувати думку експертів спеціальних агентств щодо сутності цього поняття. Наприклад, Міжнародний валютний фонд (далі - МВФ) трактує проблемний кредит як зобов'язання, погашення якого викликає у банка сумнів через погіршення фінансового стану позичальника чи забезпечення, а також наявне прострочення сплати кредиту

терміном більше 90 днів [30]. Базельський комітет з банківського нагляду визначає проблемний кредит як кредитний продукт, за яким наявні суттєві порушення строків погашення зобов'язань перед банком, істотне погіршення фінансового стану боржника, зниження рівня якості забезпечення [29].

Проаналізувавши вищенаведені тлумачення, сформовані вітчизняними та зарубіжними науковцями, а також загальноприйняті визначання МВФ та Базельського комітету, ми вважаємо, що під терміном «проблемний кредит» слід розуміти заборгованість, за якою порушуються умови повернення, погіршується якість забезпечення чи фінансовий стан боржника.

Постанова Національного банку України «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 № 351 визначає сумнівний кредит як борг з високим рівнем ризику [35].

У науковій літературі існують різні класифікації проблемної заборгованості. У своїх працях автори (Ликова Н.М. [22] та Ю. І. Тарануха [51]) класифікують проблемні кредити за видами, а саме: стандартні, кредити посиленого контролю та оновлені.

Стандартні кредити включають в себе заборгованість, строком прострочення до 30 днів. Тобто кредити такого виду мають найбільшу ймовірність бути поверненими [48].

До проблемних кредитів посиленого контролю включаються всі кредити, які прострочені більше ніж на 30 днів та цей термін продовжує збільшуватись. Даний вид проблемних кредитів включає в себе окремі підвиди, які наведені в таблиці А.2.

До останнього виду, а саме оновлених кредитів відносяться ті кредити, до яких було застосовано інструменти та заходи впливу. Такими інструментами можуть бути: реструктуризація, пролонгація та рефінансування [49].

Слід розуміти, що реструктуризація кредиту передбачає надання боржнику пільгових умов погашення боргу. Такими умовами можуть бути наприклад, зменшення розміру щомісячного платежу, збільшення строку кредитування, зміна

графіку погашення. Пролонгація має на меті продовження терміну погашення, через затримку коштів. Рефінансовані кредити допомагають погасити наявну заборгованість через оформлення нової позики. Також кредит може бути переоформлено на іншу фізичну або юридичну особу.

МВФ у свою чергу розробив трьохрівневу класифікацію проблемних кредитів з виділенням окремих категорій:

- нестандартні – ті, що викликають побоювання;
- сумнівні кредити – ймовірність збитків надзвичайно висока;
- збиткові кредити – ті, що не мають ринкової вартості.

Досліджуючи питання виникнення проблемної заборгованості доцільним є проведення аналізу стану та динаміки проблемних кредитів в Україні. Основні показники банківської діяльності в сфері кредитування представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Обсяги наданих кредитів та частка проблемних (непрацюючих) кредитів банків України за 2015-2020 рр., млн. грн. [31]

Показник	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Всього активів	1254385	1256299	1336358	1360764	1981594
Кредити надані	1009768	1005923	1042798	1118618	562161
з них кредити суб'єктам господарювання	830632	847092	870302	919054	419577
з них кредити фізичним особам	175 711	157 385	170938	196634	142583
Прострочена заборгованість за кредитами	306969	548228	550597	591749	272086
Резерви на відшкодування втрат за активними операціями	321303	484383	516985	555871	471268
Частка простроченої заборгованості,%	30	54,5	52,8	52,9	48,4

Дані таблиці 1.1 свідчать, що починаючи з 2015 року активи банків у цілому зросли на 664742 млн. грн, або в 1,5 рази та на кінець 2019 року становили 1981594 млн. грн., що є позитивною тенденцією для банківської системи України. Обсяг кредитного портфеля у цілому зменшився за цей період на 444197 млн. грн на кінець 2019 року становив 562161 млн. грн., що свідчить про погіршення

економічної ситуації в цілому та низьку платоспроможність населення. Кредити фізичним особам протягом аналізованого періоду зменшились на 36452 млн. грн., а суб'єктам господарювання – на 383005 млн. грн, або в 2 рази. Така ситуація пов'язана з високим кредитним ризиком, що, у свою чергу, вимагає формування значних резервів.

Протягом 2015-2019 рр. найнижчий рівень простроченої заборгованості за кредитами зафіксовано у 2015 р. (28%), а найвищий - у 2017 р. (54,5%). Упродовж п'яти років спостерігається стійка тенденція до зростання даного індикатора, яка свідчить про істотне погіршення якості кредитного портфеля банків, що призводить до зростання їхніх витрат на формування страхових резервів. Починаючи з 2019 р. частка простроченої заборгованості в загальному обсязі кредитів, починає зменшуватися, проте залишається на критичному рівні.

Отже, слід зазначити що протягом останніх років банківська діяльність характеризується зростанням обсягів проблемної заборгованості, що негативно впливає на ефективність банківської сфери в цілому, а це в свою чергу негативно впливає на економіку. На сьогоднішній день діяльність кожного банку має бути спрямована на подолання економічної кризи, нівелювання її руйнівного впливу як на економіку в цілому, так і на банківську систему [53].

1.2 Фактори впливу на рівень проблемної заборгованості

Причин виникнення проблемної заборгованості, що в результаті може призвести до від'ємних фінансових результатів діяльності банку, існує велика кількість. Тому для повного аналізу необхідно з'ясувати, які фактори та яким чином можуть вплинути на збільшення рівня проблемної заборгованості [49].

Одна з класифікацій, а саме характеристика за походженням, ділить фактори впливу на декілька груп:

- зовнішні щодо банку та контрагентів фактори;

- внутрішньобанківські фактори;
- фактори, що пов'язані з діяльністю позичальника [13].

Фактори появи проблемних кредитів в банківських установах певною мірою пов'язані з факторами кредитних ризиків, тому що така заборгованість є основною причиною здійснення кредитного ризику.

Перша група факторів, а саме зовнішні щодо банку та контрагентів фактори, – це фактори, які впливають на можливість виникнення проблемної заборгованості та не контролюються ні банком, ні позичальником. Такими факторами виступають: зміни у законодавстві; політична, економічна ситуація в країні (рівень безробіття, рівень інфляції), тощо [9].

До групи внутрішньобанківських факторів виникнення проблемної заборгованості відносять ті фактори, що безпосередньо пов'язані з кредитною політикою банку. Відрізняється дана група від попередньої можливістю впливу та контролю з боку банківської установи [58]. До зазначеної групи факторів відносять:

- помилкова кредитна політика банку; кредитного відділу;
- ліберальне ставлення до позичальника;
- кредитування інсайдерів на спрощених умовах;
- недосконалість інформації про позичальника та про його кредитоспроможність;
- кредитування проектів з високим ризиком для отримання більшого прибутку;
- неточне оцінювання забезпечення за кредитом та відсутність правильного моніторингу наявності або зміни якості чи вартості забезпечення;
- неналежний контроль виконання умов кредитного договору;
- шахрайство працівників кредитного відділу;
- надання кредиту для погашення іншого кредиту, інноваційних проектів, нових сфер діяльності тощо [7, 9, 5].

Найчастіше проблемна заборгованість з'являється через фактори, пов'язані з діяльністю позичальника, до яких відносяться:

- низький рівень управління на підприємстві боржника;
- форс-мажорні обставини із забезпеченням за кредитом (втрата чи погіршення якості майна);
- погіршення фінансового стану позичальника;
- неефективність реалізації та некупність кредитного проекту тощо [9].

Існує також інша класифікація факторів впливу. Дане питання у своїй роботі висвітили такі вчені як Криклій О. А. та Сало І. В. [47].

Проаналізувавши працю вчених, ми зробили висновок, що проблемні кредити можна поділити на керовані (внутрішні фактори) та некеровані (зовнішні фактори) (рис. 1.1).

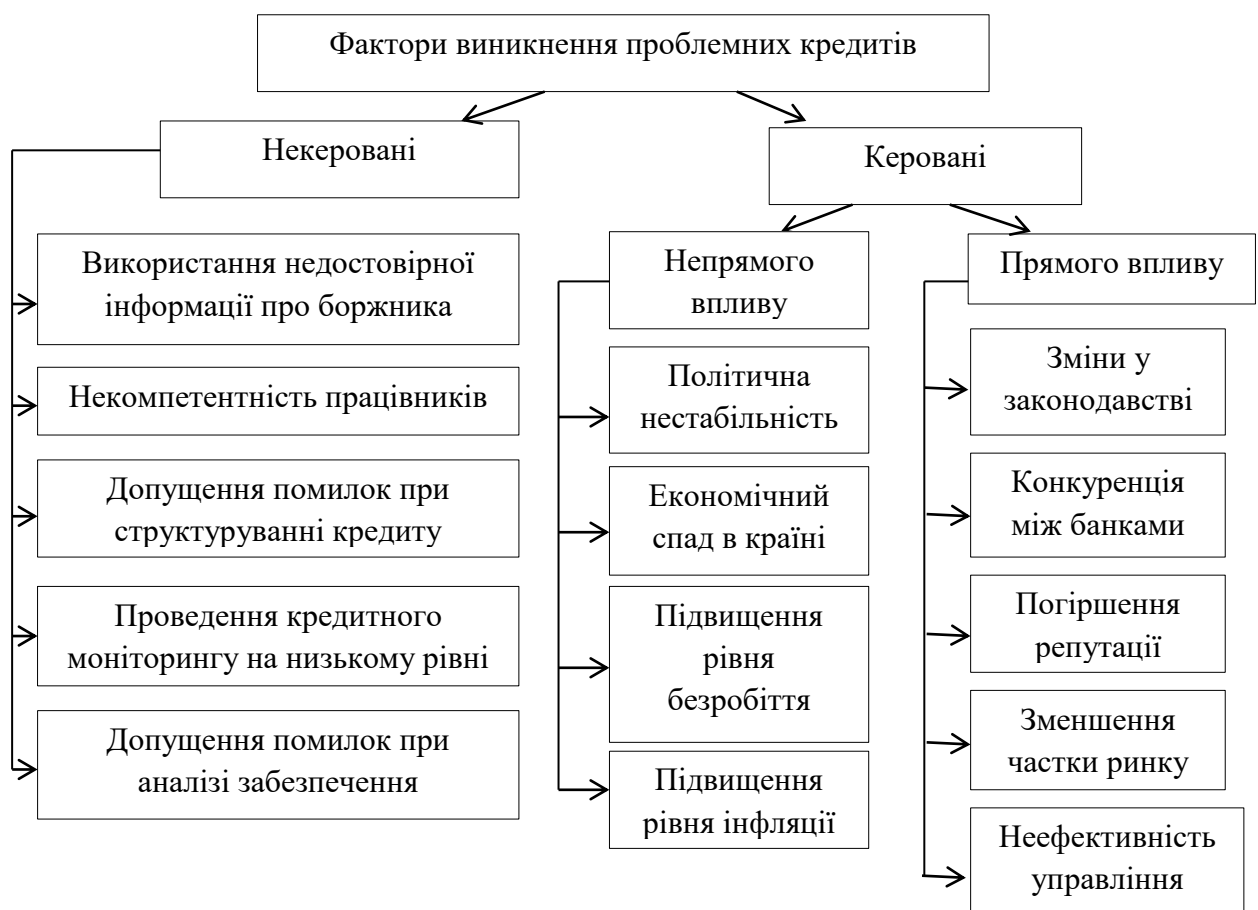

Рисунок 1.1 – Фактори впливу на рівень проблемних кредитів в банківській установі [2, 47]

Проблемний кредит, зазвичай, не виникає зненацька. Для запобігання виникнення такого активу фінансово-кредитним установам необхідно вчасно звернути увагу на ряд ознак, а також вжити заходи, що спрямовуються на мінімізацію втрат банку через неповернення або невчасного повернення наданого кредиту. Чим швидше банківська установа виявить факти погіршення фінансового стану боржника або інші ознаки проблемності кредиту, тим простішим буде шлях виходу із даної ситуації [56].

Чинниками, які свідчать про появу проблемної заборгованості можуть бути навіть такі не значні, на перший погляд, події, як зміна керівництва позичальника, переорієнтація діяльності, створення позичальником нових підприємств. Здійснюючи постійну діагностику кредиту, банк може ідентифікувати появу проблемного кредиту та модифікувати договір за цією заборгованістю [5].

З метою запобігання появи проблемної заборгованості банківським установам в процесі співпраці з позичальниками доцільно звертати увагу на такі ознаки:

- припинення контактів позичальника з працівниками банку;
- затримка подання фінансової звітності позичальника або недостовірні інформація даних;
- недотримання виконання зобов'язань перед іншими банками і контрагентами;
- погіршення фінансового стану позичальника (наявність збитків);
- реорганізація або спроба ліквідації підприємства;
- погіршення фінансового стану поручителя чи гаранта;
- зміна якості чи вартості забезпечення;
- судові позови до боржника, які можуть спричинити стягнення з нього грошових сум або майна у значних розмірах;
- зміна юридичної адреси позичальника, місця фактичного перебування, телефонів;
- втрата постачальників, покупців та ринків збуту позичальником;
- нецільове використання кредитних коштів;

- перекредитування;
- спроба змінити кредитну угоду.

Отже, наведені фактори дають нам можливість якомога скоріше запобігти появі проблемної заборгованості та не допустити збільшення її рівня за допомогою низки заходів та певних інструментів [37].

1.3 Інструментарій управління проблемною заборгованістю

З метою мінімізації проблемних кредитів банки застосовують інструментарій регулювання, тобто сукупність економічних методів та організаційно-правових заходів, що мають забезпечувати захищеність інтересів кредиторів і позичальників. Отже, доцільно розглянути інструменти, якими користуються банки в процесі фінансового менеджменту [25].

Розробкою стратегії щодо управління з проблемною заборгованістю займаються безпосередньо банківські установи, які для регулювання проблемних кредитів застосовують як нормативну базу, так і розробки вчених-економістів в даній сфері. Значну увагу щодо дослідження напрямів зниження рівня проблемних кредитів у своїх наукових роботах приділили такі науковці, як Дикий О., Ісаєв Р. [10-11].

Для результативної роботи з проблемними кредитами необхідно чітко визначити послідовність прийняття відповідних рішень на кожному з етапів. Для того, щоб організувати управління необхідно з'ясувати об'єкт та суб'єкт управління. Об'єктом управління виступають внутрішні фактори, тому що саме вони є керованими, а суб'єктами є підрозділи банку, які уповноважені забезпечувати прийняття управлінських рішень [57]. Такими підрозділами зазвичай є: підрозділ по роботі з проблемними активами, комітет стратегічного аналізу банку, спостережна рада, юридична служба, служба безпеки, кредитний

комітет банку, правління, загальні збори акціонерів, служба внутрішнього аудиту банку [3, 59].

Основними напрямками управління є аналіз кредитного портфеля та розробка комплексу заходів щодо виплати проблемних кредитів [6]. Отже, розглянемо етапи управління проблемними кредитами та інструменти, що використовуються.

На першому етапі проводиться аналіз кредитного портфеля, тобто виявляються кредити, які можуть стати проблемними – це і є метою даного кроку. Завданням банку є формування інформаційної бази про боржника на основі його даних, що подаються ним до банку [59]. На цьому етапі банк застосовує такий інструмент як порівняння, тобто співствляються показники діяльності боржника протягом дії кредиту. Оцінюється динаміка зміни доходів та цін на акції позичальника, наявність збитків протягом одного, або декількох звітних періодів, негативні зміни показників ліквідності та ін.

Важливим етапом при проведенні управління проблемними кредитами також є контроль, який допомагає заздалегідь виявляти проблемні кредити. Основною метою контролю є недопущення підвищення кредитного ризику понад установлений рівень [17]. Основними інструментами контролю в даному випадку є спостереження, порівняння, моніторинг, перевірка та аудит. Протягом всього терміну кредитного контракту банк активно підтримує зв'язок з боржником, наприклад здійснює контролюючі функції, перевіряє цільове використання кредиту, надходження боргу і процентів за ним, оформляє акти відхилень, вирішує всі питання при несвоєчасному поверненні кредиту [34].

Наступним етапом управління проблемної заборгованості банку є розробка комплексу заходів щодо погашення проблемних кредитів. Залежно від виду порушення позичальника під час користування кредитом банк використовує різні заходи впливу [38]. Наприклад, при затримці надання звіту до банку, установа має право застосувати санкції, що передбачені кредитним договором. При нецільовому використанні кредиту, банк може збільшити відсоткову ставку [18].

На базі отриманої кредитним менеджером інформації розробляються методи з метою погашення проблемного кредиту та відновлення фінансової стійкості підприємства-боржника і подолання проблем у його діяльності [4].

У науковій літературі існують декілька підходів до класифікації методів управління проблемною заборгованістю. Зокрема, зарубіжний вчений-економіст Гойхман М.І. виділяє внутрішньобанківські та зовнішні методи. До внутрішніх методів відносяться: пролонгація кредиту, кредитні канікули, зміна схеми погашення кредиту з класичної на ануїтетну або навпаки, переведення валютного кредиту в гривневий. До зовнішніх методів фахівець відносить: передачу проблемних кредитів в управління третій особі (колектору) без оптимізації балансу банку, передачу / продаж проблемних кредитів фінансовій компанії на засадах оптимізації балансу, продаж проблемних кредитів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу, сек'юритизація кредитів [8].

Мостовенко Н. А. у своїй роботі зазначає, що основними методами управління проблемними кредитами є реабілітація та ліквідація, обґрунтовуючи це тим, що реструктуризація проблемного кредиту є лише одним із етапів реабілітації проблемного кредиту [26]. Дослідивши погляди декількох науковців щодо питання класифікації методів управління, можна зробити висновок, що існуючі наукові розробки з даної теми є досить суперечливими. На нашу думку, доцільно всі методи поділити на дві групи (таблиця Б.1):

1. Метод реабілітації – певні заходи, що забезпечують організацію співпраці банку із кредитором, яка передбачає зміну умов кредитної угоди для того, щоб з'явилася можливість погашення боргу.

2. Метод ліквідації – заходи банку, щодо часткового або повного погашення боргу через продаж забезпечення або іншого майна боржника, також можливе залучення до виплати кредиту поручителів та грантів або передача боргу третій особі [24].

Процес реабілітації складається з декількох етапів. З початку банківська установа має помітити причини появи проблемного кредиту, потім необхідно розробити план дій з погашення проблемної заборгованості. Наступними кроками

є процес реструктуризації боргу та моніторинг за графіком погашення вже реструктуризованого кредиту [32].

Слід зазначити, що під реструктуризацією ми маємо розуміти заходи банку, які передбачають суттєву зміну умов кредитування, наприклад графіка погашення боргу або зниження відсоткової ставки, для створення сприятливих умов для погашення зобов'язань боржником. Тобто банк намагається полегшити умови договору таким чином, щоб позичальник у скрутному фінансовому становищі мав змогу продовжувати погашати борг [52].

Найбільш розповсюдженим видом реструктуризації є пролонгація кредиту, яка передбачає подовження строку дії договору. Позитивним моментом для позичальника є зменшення суми щомісячного платежу. Але обов'язковим є той факт, що через зниження щомісячної плати кредит подорожчає.

Ще одним видом реструктуризації є надання кредитних канікул боржнику, що передбачає зменшення кредитного навантаження на певний період. Як показує вітчизняна практика, кредитні канікули означають виплату позичальником лише відсотків по кредиту. Звичайно в кожному із запропонованих методів наявні як позитивні характеристики, так і негативні, що розглянуті в таблиці В.1.

Якщо банк при застосуванні інструментів реабілітації не досягає результатів, то він переходить до другого методу зниження рівня проблемних кредитів – до ліквідації, котрий є останньою можливістю для банку повернути кредит .

Для підвищення рівня ліквідності та покращення структури балансу банківської установи, можуть бути застосовані такі методи: зовнішньо- та внутрішньобанківські (Додаток Б).

Внутрішньобанківські методи мають застосовуватися працівниками банку. Такими методами є підготовка та ведення претензійно-позовної роботи, робота з поручителями, а також списання кредиту, якщо він став безнадійним.

Через певні причини (закінчення строку позовної давності; недостатність коштів, отриманих після звернення стягнення на майно позичальника та його

реалізації; визнання боржника банкрутом) проблемний кредит може перейти в стадію безнадійний, тобто який вже точно не буде повернений. Відшкодування (списання) безнадійної заборгованості у банківських установах відбувається за рахунок спеціально створеного страхового резерву. Відповідно до постанови Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України № 97 від 18.07.2019 банк має право відшкодувати (списати) за рахунок резерву безнадійну заборгованість [36].

Наступним видом ліквідації проблемної заборгованості є погашення її за рахунок відшкодування страховою компанією наслідків страхового випадку. Такий метод може застосовуватись лише при настанні страхового випадку з предметом застави.

У разі, якщо внутрішньобанківські методи не досягли очікуваного результату, банк застосовує зовнішньобанківські методи, до котрих відносять: передачу проблемних активів у управління третій особі (колектору) без оптимізації балансу, передачу або продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії на засадах оптимізації балансу, продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу, сек'юрітизацію активів.

Найпоширенішою практикою банків є передача проблемних кредитів колекторським компаніям з метою отримання послуг з повернення боргу на комісійній основі. Для цього між установами укладається договір, згідно якого колектори проводять роботу з кредиторами. Колекторська фірма отримує винагороду у вигляді відсотку з погашеного кредиту [1].

Ще одним із методів ліквідації проблемної заборгованості є зміна кредитора в зобов'язанні або продаж проблемного активу. Банківська установа відповідно до ст. 512 Цивільного Кодексу України може передати право вимоги по зобов'язанню третій особі. Це відбувається у формі продажу банком заборгованості по кредиту новому кредитору. Продаж права вимоги заборгованості можлива з дисконтом. Величина дисконту залежить від ступеня проблемності кредиту, фінансового стану позичальника, тощо. Переуступка права вимоги боргу можлива безгоди боржника якщо інше не встановлено договором

або законом [55]. Даний метод банки використовують не часто, адже в умовах кризи далеко не всі компанії можуть дозволити собі придбати проблемні портфелі.

Останнім методом управління проблемними кредитами банку є сек'юритизація активів. Відповідно до Методичних вказівок з інспектування банків сек'юритизація активів – трансформація активів банку у цінні папери з метою продажу інвесторам. Банківська установа випускає цінні папери від власного імені, які закріплюються за конкретним активом банку, а отже погашення цінних паперів залежить від повернення банком основної суми боргу [24].

Отже, запровадження інструментарію щодо управління проблемною заборгованістю дозволить досягнути стратегічних і тактичних фінансових цілей банківської установи, сприятиме мінімізації ризиків, що позитивно вплине на забезпечення фінансової стійкості банку та банківської системи в цілому .

2 АНАЛІЗ ПРОБЛЕМНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ АТ «ПРИВАТБАНК» ТА ОБГРУНТУВАННЯ НАПРЯМКІВ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ НЕЮ

2.1 Загальна характеристика банківської діяльності АТ «Приватбанк»

Акціонерне товариство комерційний банк «Приватбанк» (далі АТ «ПриватБанк») – найбільший банк України, який є лідером банківського ринку за багатьма фінансовими показниками в галузі. Будучи наймогутнішою структурою, він займає майже четверту частину банківської системи загалом. Стратегічною метою банківської установи є збільшення обсягу якісного кредитного портфеля за рахунок роздрібних кредитів та кредитів, наданих малому та середньому бізнесу. Банк має потужну електронну платформу Приват24, що дозволяє клієнтам самостійно слідкувати за своїми рахунками та проводити певні операції без необхідності звернення до банку. Також установа має розгалужену мережу банкоматів, терміналів самообслуговування та відділень, що дозволяють швидко та оперативно вирішити відповідні питання клієнтів.

Пріоритетами банку є підвищення напрямку якості обслуговування клієнтів з дотриманням вимог чинного законодавства, підвищення якості кредитного портфелю, удосконалення та запровадження нових банківських продуктів та послуг. АТ «ПриватБанк» для розробки та дослідження нових продуктів застосовує інноваційні технології (data science, machine learning). З метою полегшення користування мобільним додатком Приват24, банк запровадив технологію оплати за допомогою сканування обличчя – FacePay.

ПриватБанк є одним з найбільш інноваційних банків світу. До останніх інновацій, які отримали визнання по всьому світі, належать такі продукти, як платіжний мінітермінал, вхід в Інтернет-банк через QR-код, онлайн-інкасація, а також десятки різноманітних мобільних додатків [28].

АТ «ПриватБанк» має найбільш високий рівень пізнавальності серед населення країни та найвищий показник привабливості, адже 48 % опитаних

українців, знають про ПАТ КБ «Приватбанк», вважають його послуги і якість обслуговування найбільш привабливими. Банк займає лідируючі позиції серед українських банків за кількістю клієнтів: послугами «Приватбанку» користуються майже 25% населення країни. У рейтингу найкращого банку для фізичних осіб серед банків України «ПриватБанк» зайняв першу сходинку, проте щодо юридичних осіб, то фінансова установа не зайняла жодного місця з десяти. [11]. За рейтингом надійності банків України станом на кінець 2019 «ПриватБанк» зайняв 9 місце [40].

За розміром кредитного портфеля, активів, зобов'язань, капіталу, а також сумою наявного прибутку або збитку можна зробити висновки щодо фінансової діяльності банку. Отже, для дослідження стану та динаміки проблемних кредитів у структурі активів, необхідно детальніше розглянути основні показники банківської діяльності фінансово-кредитної установи. У таблиці 2.1 подано основні статті з балансу АТ «ПриватБанк» для аналізу структури активів банку. Структура балансу банку наведена в таблиці Г.1-Г.2.

Таблиця 2.1 – Динаміка активів АТ «ПриватБанку» протягом 2015-2019 рр., млн. грн.

Стаття активу	Рік					Відносне відхилення (%) 2019 р. / 2015 р.
	2015	2016	2017	2018	2019	
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	29184	30159	25300	27360	45894	57,3
Кредити та аванси клієнтам	189314	43582	38335	50140	59544	-68,5
Заборгованість інших банків	3365	2410	4516	-	27118	705,9
Інвестиційні цінні папери	2826	64409	126689	180120	152157	5384,1
Вбудовані похідні активи	30673	27044	34336	-	-	-
Інші активи	3249	37755	25694	20500	24946	667,8
Активи усього, млн. грн.	258611	205359	254870	278120	309659	19,7

Аналізуючи динаміку складу активів видно, що грошові кошти та їх еквіваленти протягом аналізованого періоду збільшились на 57 % або на

16710 млн. грн. Станом на кінець 2019 року частка грошових еквівалентів в структурі активів збільшилась на 4% та становила 15%, що свідчить про збільшення частки високоліквідних активів у балансі банку.

Дані таблиці 2.1 свідчать, що кредитна активність «ПриватБанку» зазнала значних змін внаслідок націоналізації. Так, до зміни форми власності кредитування займало значну частку в складі активних операцій банку - 73,2% в 2015 році. Найбільший обсяг кредитів, наданих АТ «ПриватБанк», припав на 2015 р. і склав 189314 млн. грн., в подальшому ми спостерігаємо згортання кредитної діяльності, що призвело до зменшення кредитного портфеля до 59544 млн. грн., тобто на 129770 млн. грн. Це пов'язано з реструктуризацією частини кредитного портфеля загальною вартістю 137082 млн. грн. З 2017 р. по 2019 р. ми спостерігаємо поступове нарощування кредитного портфеля «ПриватБанку».

Інформація з таблиці 2.1 свідчить про зміну у статті заборгованість інших банків, частка якої у 2015 році становила 0,01 % проте на кінець аналізованого періоду дорівнювала 0,09 %, що дорівнює 27118 млн. грн.

Привертає увагу суттєве збільшення частки інвестиційних цінних паперів. Станом на кінець 2015 року дана стаття займала в активах 0,01 %, але за 5 аналізованих років вона збільшилась до 0,49 % або до 152157 млн. грн. Тобто така тенденція є позитивною, адже цінні папери наявні для продажу можуть бути реалізовані з метою забезпечення ліквідності або у разі зміни процентних ставок, цін акцій курсу або обміну. Частка інших активів протягом 2015-2019 рр. коливалася від 1 % до 10 %. Станом на 2019 рік займала 8 % або 24946 млн. грн.

Обсяги активів мають стійку тенденцію до зростання. Станом на 31.12.2019 загальна сума активів банку становить 309659 млн. грн., що на 19,7 % більше, ніж на початок аналізованого періоду.

Отже, проаналізувавши динаміку активів, можна зробити висновок, що не дивлячись на зміну власності, банківська установа поступово розвивається, оскільки має розширений спектр банківських продуктів та послуг, у результаті чого підвищується ліквідність та розширюється коло клієнтів. Для цілісності аналізу балансу банку, необхідно дослідити структуру та динаміку пасивів банку,

до складу яких входять капітал та зобов'язання. У таблиці 2.2 наведені основні статті пасиву АТ «ПриватБанку» протягом 2015-2019 рр. Структура пасивів банку наведена в таблиці Г.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка основних статей пасивів АТ «ПриватБанк» протягом 2015–2019 рр., млн. грн.

Стаття пасиву	Рік					Абсолютне відхилення, млн. грн. 2019 р./ 2015 р.
	2015	2016	2017	2018	2019	
Зобов'язання						
Заборгованість перед НБУ	27079	18047	12394	9817	7721	-19358
Заборгованість перед іншими банками	4476	2667	234	196	201	-4275
Кошти клієнтів	191910	181128	212714	230997	240457	48547
Резерви зобов'язань та відрахувань	2801	4010	4405	3135	3266	465
Інші зобов'язання	19623	220	241	2400	3388	-16235
Усього зобов'язань	245889	206072	229988	246545	255033	9144
Капітал						
Акціонерний капітал	21257	50695	206060	206060	206060	184803
Накопичений дефіцит(нерозподілений прибуток)	4312	-174327	-193706	-184129	-162999	-167311
Інші статті капіталу	3476	122918	12528	9664	11565	8089
Всього капіталу	29045	-713	24882	31575	54626	25581

Проаналізувавши наведені дані таблиці 2.2 можна зробити наступні висновки: заборгованість перед НБУ та іншими банками значно зменшилась на 19358 млн. грн. і 4275 млн. грн. відповідно. Погашення даного боргу перед Національним банком АТ «ПриватБанк» здійснює поступово, в залежності від рівня ліквідності та інших факторів, які впливають на погашення зобов'язань. що демонструє виважену політику банку в цілому.

У складі зобов'язань найбільший обсяг займають кошти клієнтів, що становлять 240457 млн. грн. У структурі зобов'язань депозити клієнтів починаючи з 2015 року займають 69 % та на кінець 2019 року становлять 94%.

Тобто банк досить зважено формує депозитну політику. Загалом зобов'язання протягом п'яти років зросли на 9144 млн. грн та на кінець 2019 року становили 255033 млн. грн.

Аналізуючи капітал АТ «ПриватБанк» слід зазначити, що номінальна вартість зареєстрованого капіталу зросла на 184803 млн. грн. починаючи з 2015 року. Останні три аналізовані роки акціонерний капітал досягнув 206060 млн. грн. Досліджуючи статтю накопиченого дефіциту, можна зробити висновок, що лише у 2015 році банк мав нерозподілений прибуток, за інші роки – накопичений дефіцит. Станом на кінець 2019 року дефіцит банку склав 162999 млн. грн.

До інших статей капіталу відносяться емісійний дохід, резерви від переоцінки будівель, результат від операцій з акціонером та ін. Дані статті на початок 2015 року займають незначну частку в балансі – близько 10%, проте протягом 5 років даний показник зріс, та на кінець 2019 року становив приблизно 20% капіталу банку, або у абсолютному значенні 11565 млн. грн.

Проаналізувавши активи та пасиви АТ КБ «ПриватБанк» протягом 2015-2019 рр. можна зробити висновок, що банк значну увагу приділяє залученню коштів, тим самим розширюючи базу клієнтів. Проте, менеджерам та керівникам АТ «КБ «ПриватБанк» необхідно й надалі поліпшувати стратегію управління активами і пасивами з метою покращення його фінансово стану.

Для оцінки ефективності діяльності комерційного банку доцільно проаналізувати відносні показники, зокрема коефіцієнти фінансової стійкості та ліквідності.

Проаналізувавши наведені дані можна зробити висновки, що коефіцієнт надійності лише у 2016 році знизився до -0,003, проте, загалом показник відповідав нормативному значенню, яке має бути не менше 5% та станом на кінець 2019 року досяг 21%. Дані цього показника свідчать про надійність державного банку.

Аналізуючи коефіцієнт фінансового важеля слід зазначити, що спостерігається тенденція до зниження, що передбачає спад ділової активності банку. Щодо коефіцієнту участі власного капіталу у формуванні активів, то його

показники відповідають нормативному значенню починаючи з 2018 року. Тобто, прослідковуються суттєві коливання щодо забезпеченості власними коштами банківської установи.

Таблиця 2.3 – Показники фінансової стійкості та ліквідності АТ «ПриватБанк» протягом 2015-2019 рр.

Показник	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Коефіцієнт надійності	0,12	-0,003	0,11	0,13	0,21
Коефіцієнт фінансового важеля	8,47	-7,82	9,74	7,84	4,67
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	0,11	-0,003	0,093	0,11	0,18
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,21	-19,5	0,54	0,49	0,52
Коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом	-0,02	-1,79	-0,95	-0,77	-0,65
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	12,93	4,05	1,24	1,35	1,50
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,56	0,63	0,32	0,43	-
Коефіцієнт загальної ліквідності зобов'язань банку	0,59	1,47	1,55	1,41	-
Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів	0,15	0,27	0,15	0,12	0,19
Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	0,92	0,67	0,89	0,93	0,94
Коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	0,99	0,24	0,18	0,22	0,25
Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань	0,14	0,17	0,12	0,13	0,20

Наступним аналізованим коефіцієнтом став коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом, який має позитивну тенденцію до збільшення починаючи з 2017 року та на кінець 2019 року становив -0,65 одиниць. Можна зробити висновок, що протягом періоду 2015-2019 рр. власний капітал за мінусом недохідних активів не покривав дохідних активів.

Коефіцієнт мультиплікатора капіталу АТ «Приватбанк» відповідав нормативному значенню, а саме 12,0-15,0 лише у 2015 році. Зниження даного показника свідчить про те, що темп зростання обсягу активів перевищив темп зростання обсягу акціонерного капіталу.

Аналізуючи коефіцієнт миттєвої та загальної ліквідності, можна зазначити, що протягом 2015-2019 років, банк дотримувався нормативного значення коефіцієнтів, які мають тенденцію до зростання. Дані цих коефіцієнтів свідчать, що банк спроможний погашати всі свої зобов'язання. Коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів протягом аналізованого періоду не відповідав нормативному значенню, проте на кінець 2019 року становив 19 %. Рівень даного показника свідчить про необхідність запровадження певних заходів для усунення банківських ризиків. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань демонструє перехід дохідних активів в більш ліквідні. У порівнянні з нормативним значенням даний коефіцієнт перевищує на 10-15 одиниць. Це свідчить про підвищення забезпеченості дохідними активами всіх зобов'язань банку. Для доповнення показника ресурсної ліквідності виступає коефіцієнт ліквідного співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів. Даний показник протягом 2017-2019 років поступово зростає та у 2019 році складає 25 %. Це означає, що ризик ліквідного погашення основного обсягу зобов'язань перед клієнтами банку має зростаючу тенденцію. Тобто, надані кредити забезпечені переважаючим обсягом залучених депозитів і банкові не загрожує незбалансована ліквідність.

Як показує коефіцієнт генеральної ліквідності, спроможність банку погашати зовнішні зобов'язання високоліквідними активами шляхом реалізації майна низька та становить лише 20%.

Наступним кроком є дослідження рентабельності активів та капіталу. Найбільш важливими показниками аналізу прибутковості банку є показники: прибутковість активів (ROA); прибутковість капіталу (ROE) (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Динаміка рентабельності активів (ROA) та капіталу (ROE) АТ «ПриватБанку» за 2015-2019 рр.,%

Показник	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
ROA,%	0,4	0,1	-9,6	4,3	8,4
ROE,%	0,9	-674	-120	40,9	69,9

Показник рентабельності використання активів банку розраховується як співвідношення прибутку банку після оподаткування та середньої вартості активів. З наведеної таблиці видно, що рентабельність активів зростає, особливо це збільшення помітно починаючи з 2018 року, що свідчить про покращання результатів діяльності банківської установи. Станом на кінець 2019 року показник дорівнював 8,4%.

Іншим показником рентабельності є показник використання власного капіталу банку. Динаміка аналізованого коефіцієнта свідчить про особливо низький рівень у 2016 році, що становив -674%. Починаючи з наступного року показник мав тенденцію до збільшення та у 2019 році дорівнював 69,9%, що свідчить про зростання рівня ефективності використання власного капіталу та діяльності банківської установи.

Отже, проаналізувавши динаміку активів і пасивів АТ «КБ «ПриватБанк» за 2015–2019 рр. можна зазначити, що спостерігається тенденція щодо зростання обсягів активів, капіталу і зобов'язань банку. У складі пасиву балансу найбільшу частку займають депозити клієнтів, тоді як в активах – інвестиційні та кредитні операції. Управління активами та пасивами АТ «КБ «Приватбанк» забезпечує достатній рівень ліквідності та відповідає встановленим нормативам НБУ, проте необхідно постійно вдосконалювати заходи щодо управління з метою забезпечення фінансової стійкості банку.

2.2 Оцінка рівня проблемних кредитів АТ «Приватбанк»

Для забезпечення максимального рівня дохідності кредитного портфеля банки мають здійснювати регулярний моніторинг його стану і постійно відстежувати сигнали, які свідчать про виникнення можливих ускладнень із погашенням відсотків або заборгованості за кредитом із боку позичальників у встановлений строк. Належним чином організована робота з кредитного

моніторингу дає можливість своєчасно виявити сигнали щодо виникнення проблем із погашенням заборгованості за кредитом і вжити відповідних заходів, спрямованих на мінімізацію втрат банку. Але незалежно від рівня організації кредитного моніторингу та ефективності методів управління кредитним портфелем усі банки так чи інакше стикаються з проблемою неповернення кредитів.

Перш, ніж оцінити ефективність управління кредитними операціями в АТ КБ «ПриватБанк» проаналізуємо частку кредитів в активах банку (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Динаміка частки кредитів в активах банку АТ «Приватбанк» за 2015-2019 рр.

Слід зазначити, що питома вага кредитів в активах банку мала досить різке зниження у 2016 році. Наслідком такого падіння стало застосування інструментів реструктуризації керівництвом банку. Найнижчого рівня показник досягнув у 2017 році та становив 15,1 %, проте станом на останній рік аналізованого періоду, активи займали 19 % в активах банку.

Отже, проаналізувавши загальний стан кредитної банківської діяльності, ми з'ясували, що кредити займають майже п'яту частину активів банку. Тому доцільно розглянути якість кредитного портфеля та оцінити стан та динаміку

непрацюючих кредитів. Наступним кроком аналізу є дослідження динаміки та структури кредитів за позичальниками (табл.2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка та структура кредитного портфелю АТ «Приватбанку» протягом 2015-2019 рр., млн. грн.

Показник	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	217689	227924	237181	291936	296043
Кредити юридичним особам	184193	178427	3330	5648	6250
Питома вага кредитів юридичним особам в загальній сумі кредитів банку,%	84,6	78,3	1,4	1,9	2,3
Кредити фізичним особам	31244	31652	43552	68253	63434
Питома вага кредитів фізичним особам в загальній сумі кредитів банку,%	14,4	13,9	18,4	23,4	23,6
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу	2252	2494	4210	8251	8555
Питома вага кредитів підприємствам малого та середнього бізнесу в загальній сумі кредитів банку,%	1	1,1	1,8	2,8	3,2
Кредити, що управляються як окремий портфель	-	-	185575	212795	210579
Питома вага кредитів, що управляються як окремий портфель в загальній сумі кредитів банк,%	-	-	78,2	72,9	78,3

Дані таблиці 2.5 свідчать, що загалом надані кредити з кожним роком збільшуються. Так, у 2015 році згідно з фінансовою звітністю АТ «ПриватБанку» сума наданих кредитів складала 217689 млн. грн., а вже на кінець 2019 року збільшилась на 78354 млн. грн. тобто становила 296043 млн. грн.

Привертає увагу різке зменшення кредитів наданих юридичним особам, адже починаючи з 2015 року даний показник дорівнював 184193 млн. грн. та займав 84,6 % загального обсягу кредитів, а вже на кінець 2019 року досягнув 6250 млн. грн. з питомою вагою 2,3% .

На кінець 2019 року кредити фізичним особам становили 63434 млн. грн. що на 32190 млн. грн. більше ніж на початок досліджуваного періоду. Питома вага кредитів населенню в загальній сумі кредитів збільшилась на 9,2 п. та становила 23,6 % станом на останній аналізований рік.

Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу зросли приблизно в 3,5 рази або у значенні на 6303 млн. грн. Тобто банк змінив клієнтоорієнтованість. Якщо раніше ПриватБанк зосереджувався на кредитування корпоративного бізнесу, в основному тих, які спеціалізувалися на торгівлі нафтопродуктами, то зараз в пріоритеті банківської установи роздрібний бізнес.

У складі кредитного портфеля АТ «ПриватБанк» з'являється така складова, як «кредити, що управляються як окремий портфель». Станом на 31 грудня 2016-2019 років категорія «Кредити, що управляються як окремий портфель» включає в себе проблемні кредити, які були надані до 2016 року.

Аналіз кредитних операцій банку має підтверджуватись показником їх ефективності, тобто коефіцієнтом їх рентабельності. Даний показник розраховується відношенням процентних доходів до процентних витрат, на залучення ресурсів. Тож необхідно проаналізувати даний коефіцієнт в динаміці (рис.2.2).

Рисунок 2.2 – Динаміка коефіцієнта рентабельності кредитних операцій АТ «Приватбанк» протягом 2015-2019 рр.

Дані рисунку 2.2 свідчать, що даний показник має стійку тенденцію до зростання. Починаючи з 2015 року коефіцієнт дорівнював 1,08 ум. од. проте вже

на кінець 2019 року становив 2,39. Дані рисунку свідчать про розвиток кредитування в банку.

Також до складу кредитного портфеля входять такі статті, як дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом юридичних, фізичних осіб і за малим та середнім бізнесом, проте їх частка у структурі не значна – близько 3 %.

Для оцінки ефективності кредитних операцій важливим є визначення якості кредитних операцій, розраховавши питому вагу непрацюючих кредитів (далі NPL) (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Аналіз непрацюючих кредитів АТ КБ «ПриватБанк» у 2015-2019 рр.

Показник	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	217689	227924	237181	291936	269043
Непрацюючі кредити (NPL), млн. грн.	26706	19281	202870	244417	238 997
Питома вага непрацюючих кредитів (NPL) в загальній сумі кредитів клієнтам,%	12,3	8,5	85,5	83,7	88,8
Резерв під очікувані кредитні збитки	29293	175013	218523	242709	244791

Досліджуючи стан та динаміку непрацюючих кредитів, можна зробити висновок, що різке зростання даного показника відбулося у 2017 році. На початок аналізованого періоду даний показник дорівнював 26706 млн. грн., проте вже на кінець він збільшився майже у 9 разів та становив 238997 млн. грн.

Найменша питома вага проблемних кредитів спостерігалася в 2016 році, але це було пов'язано з недостовірною оцінкою рівня ризику позичок. У 2019 році кредитні операції банку демонструють максимальний рівень проблемності – 88,8 % відповідно при рекомендованому значенні – до 5 %.

Аналізуючи дані таблиці 2.6, можна сказати, що наявний дуже високий рівень NPL, який у свою чергу свідчить про низьку якість кредитного портфелю АТ «Приватбанк». Непрацюючі кредити становлять 88,8 % кредитного портфелю банку, проте такий високий показник не з'явився саме у 2017 році, він був значно раніше, проте через націоналізацію його було виявлено.

Отже, можна зробити висновок, що надто висока частка непрацюючих кредитів негативно впливає на рівень капіталу банку та ускладнює кредитування нових проектів.

Недостатньо ефективного управління портфелем позик АТ «ПриватБанк» значним чином позначилося на якості результатів кредитної діяльності. Так, протягом останніх трьох років діяльності банку питома вага прострочених кредитів закріпилася на дуже високому рівні.

З метою зниження ризикованості кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» використовує різні варіанти повернення боргів, наразі обмежено кредитування корпоративних клієнтів, валютне кредитування, кредитування великих кредитів, підвищено вимоги до забезпечення кредиту та вжито ряд інших заходів.

Наступним кроком пропонуємо розглянути в якій з категорій знецінених кредитів за строком банк очікує або вже має заборгованість (табл. 2.7). Зазначимо, що знеціненим кредитом банк вважає тоді, коли є об'єктивні свідчення появи втрат (зокрема, значні фін. труднощі боржника, порушення умов контракту, можливість банкрутства) [27].

Таблиця 2.7 – Динаміка знецінених кредитів портфелю АТ «ПриватБанк» протягом 2015-2019 рр., млн. грн.

Знецінені кредити:	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
не прострочені	63833	176691	22313	14259	12024
прострочені менше ніж 30 днів	167	4938	262	4482	23
прострочені від 31 до 90 днів	165	5317	10029	244	212
-прострочені від 91 до 180 днів	5150	989	8979	732	4300
прострочені від 181 до 360 днів	5716	892	133575	6012	1046
прострочені більше ніж 361 день	14146	17401	27712	218688	221392

Аналізуючи дані таблиці 2.7, можна зазначити, що не прострочені кредити протягом 2015-2017 рр. мали тенденцію до збільшення, а саме з 63833 млн. грн. до 22313 млн. грн. Проте, в наступні два роки заборгованість зменшилась та становила 12024 млн. грн. у 2019 році. Дана категорія відрізняється від наступних найбільшою ймовірністю повернення.

Знецінені кредити до одного місяця мають досить нестабільну динаміку та за аналізовані роки коливались від 4938 млн. грн. у 2016 році до 23 млн. станом на 2019 рік.

Категорія знецінених кредитів від місяця до трьох також має не чітку тенденцію: з 2015 року до 2017 вона зросла на 9864 млн. грн. та становила 10029, проте надалі ми бачимо різке зниження таких кредитів. Станом на кінець 2019 року прострочені кредити від 31 до 90 днів становили 212 млн. грн.

Найбільш частку у прострочених кредитах займає заборгованість зі строком більше 361 дня. Кредити з цієї категорії мають найменшу ймовірність повернення. Проте, аналізуючи таблицю 2.7, ми бачимо, що даний вид кредитів мають стійку тенденцію до зростання. Протягом аналізованих років дана заборгованість зросла на 207246 млн. грн. ста на кінець 2019 року становила 221392 млн. грн.

Проаналізуємо частку покриття резервами проблемної заборгованості у «ПриватБанку» протягом 2015-2019 рр. (рис. 2.3). Дані рисунку 2.3 свідчать, що з 2015 р. до 2016 р. частка покриття значно збільшилась, а саме з 14,6 % до 76,6 %. Через націоналізацію банку довелось визнати велику частку непрацюючих кредитів, а тому значно збільшити резервування за проблемними боргами.

Рисунок 2.3 – Динаміка частки покриття резервами проблемної заборгованості АТ «ПриватБанку» протягом 2015-2019 рр., %

Найвищого рівня показник досягнув у 2017 році та дорівнював 87,6 %, проте станом на кінець 2019 року частка покриття резервами проблемної заборгованості знизилась та становила 78,4 %. Тобто, можна зробити висновок, що АТ «Приватбанк» за допомогою сформованих резервів не повністю забезпечує покриття проблемних заборгованостей, при зростанні рівня проблемних кредитів.

Отже, здійснивши аналіз якості активів кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанку» можна зробити висновок, що частка проблемної заборгованості має очевидну тенденцію до зростання. Даний факт свідчить про не достатньо ефективне управління простроченою заборгованістю.

2.3 Шляхи вдосконалення управління проблемною заборгованістю АТ «Приватбанк»

Рентабельність кредитних операцій є важливим показником в системі управління проблемною заборгованістю банку та потребує детального дослідження факторів, які можуть мати на неї вплив. До таких факторів можуть відноситися численні зовнішні умови, на які банк не може чинити впливу та внутрішні чинники, які є підконтрольними, що і зумовлює інтерес в їх дослідженні. Дослідження такого впливу можливо здійснити за допомогою різних методів аналізу, проте в межах даної роботи було вирішено застосувати основи кореляційно-регресійного аналізу.

Одним із основних завдань регресійного аналізу є виявлення залежностей між окремими групами числових змінних, що прийнято позначати як незалежні $X=(x_1, x_2...x_n)$ та залежні змінні $Y=(y_1,y_2...y_n)$. Для цього необхідно побудувати функцію $f(X)$, яка приблизно описує характер зміни Y при відповідному зміні X . Математично така функція має наступний вигляд [47]:

$$Y = f(X, \theta) + \varepsilon, \quad (2.1)$$

- де Y – залежна змінна (результативна);
 X – незалежна змінна (предиктор);
 θ – невідомий параметр моделі
 ε – випадкова величина, похибка.

При переході від векторного до кількісного представлення величин формула лінійної регресії матиме наступний вигляд [47]:

$$y = b_0 + bx + \varepsilon, \quad (2.2)$$

де b_0, b – коефіцієнти або параметри моделі

Для проведення регресійного аналізу використано програмний комплекс STATISTICA 10.0, що має відповідний модуль. Інформаційною базою виступають статистичні дані фінансової звітності АТ «Приватбанк» за 2015-2019 роки (в розділі основних показників управління проблемною заборгованістю банку) та розраховані коефіцієнти оцінки рівня проблемних кредитів.

Сформуємо масив вхідних даних для проведення аналізу, що включає залежну змінну (y_1) – рентабельність кредитних операцій та незалежні змінні (x_1 – x_{15}) в якості окремих статей фінансової звітності АТ «Приватбанк».

Таблиця 2.8 – Масив вхідних даних для проведення регресійного аналізу

Показник	Ум. познач.	Рік				
		2015	2016	2017	2018	2019
Рентабельність кредитних операцій	y_1	1,08	1,14	1,33	2,20	2,39
Зважені класифіковані позики	x_1	28858,08	29475,14	18374,33	13998,20	14164,39
Капітал банку	x_2	29045,00	-713,00	24882,00	31575,00	54626,00
Коефіцієнт покриття класифікованих позик	x_3	0,99	-41,34	0,74	0,44	0,26
Кредити прострочені	x_4	26706,00	19281,00	202870,00	244417,00	238997,0
Кредитний портфель	x_5	217689,0	227924,0	237181,0	291936,0	269043,0

Продовження таблиці 2.8

Показник	Ум. познач.	Рік				
		2015	2016	2017	2018	2019
Збитки за позиками за аналізований період	x_7	26706,00	19281,00	202870,00	244417,00	238997,00
Середній загальний обсяг позик	x_8	189314,00	43582,00	38335,00	50140,00	59544,00
Коефіцієнт збитковості	x_9	0,14	0,44	5,29	4,87	4,01
Забезпечення кредитів (застави, гарантії)	x_{10}	52245,00	21836,00	11329,00	5613,00	5232,00
Загальна сума кредитів	x_{11}	189314,00	43582,00	38335,00	50140,00	59544,00
Коефіцієнт забезпеченості позик	x_{12}	0,28	0,50	0,30	0,11	0,09
Резерви на покриття збитків за позиками	x_{13}	29293,00	175013,00	218523,00	242709,00	244791,00
Збиткові позики	x_{14}	26706,00	19281,00	202870,00	244417,00	238997,00
Коефіцієнт захищеності позик від втрат	x_{15}	1,10	9,08	1,08	0,99	1,02

Перш за все проведемо кореляційний аналіз, що передбачає обчислення коефіцієнтів кореляції між змінними. Дані коефіцієнти визначають ступінь зв'язку між змінними, результати чого відображено в таблиці 2.9 в кореляційній матриці.

Таблиця 2.9 – Кореляційна матриця для вхідних даних

	y_1	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8	x_9	x_{10}	x_{11}	x_{12}	x_{13}	x_{14}	x_{15}
y_1	1,00															
x_1	-0,89	1,00														
x_2	0,75	-0,72	1,00													
x_3	0,43	-0,61	0,80	1,00												
x_4	0,84	-1,00	0,69	0,61	1,00											
x_5	0,93	-0,88	0,53	0,37	0,84	1,00										
x_6	0,77	-0,97	0,67	0,63	0,99	0,76	1,00									
x_7	0,84	-1,00	0,69	0,61	1,00	0,84	0,99	1,00								
x_8	-0,39	0,51	0,13	0,30	-0,54	-0,49	-0,55	-0,54	1,00							
x_9	0,65	-0,92	0,50	0,56	0,95	0,71	0,97	0,95	-0,62	1,00						
x_{10}	-0,73	0,82	-0,28	-0,06	-0,82	-0,77	-0,81	-0,82	0,91	-0,82	1,00					
x_{11}	-0,39	0,51	0,13	0,30	-0,54	-0,49	-0,55	-0,54	1,00	-0,62	0,91	1,00				
x_{12}	-0,86	0,84	-0,92	-0,82	-0,80	-0,77	-0,75	-0,80	-0,02	-0,63	0,41	-0,02	1,00			
x_{13}	0,71	-0,80	0,26	0,03	0,81	0,75	0,79	0,81	-0,92	0,80	-1,00	-0,92	-0,38	1,00		
x_{14}	0,84	-1,00	0,69	0,61	1,00	0,84	0,99	1,00	-0,54	0,95	-0,82	-0,54	-0,80	0,81	1,00	
x_{15}	-0,45	0,63	-0,81	-1,00	-0,63	-0,39	-0,64	-0,63	-0,28	-0,57	0,08	-0,28	0,83	-0,05	-0,63	1,00

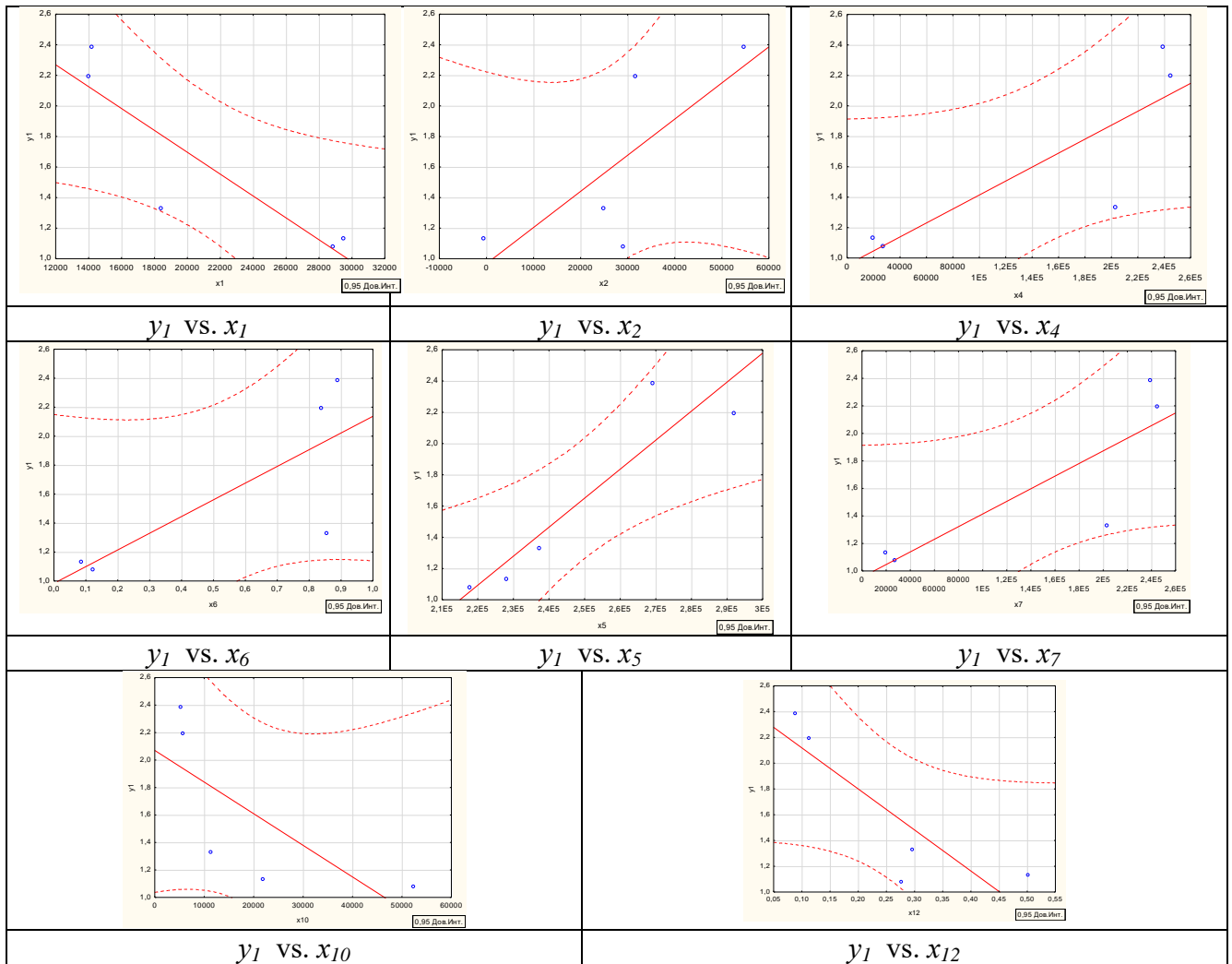

Рисунок 2.4 – Діаграми розсіювання для змінних з найвищими коефіцієнтами кореляції

Наступним кроком перейдемо до безпосереднього регресійного аналізу, що виражається в побудові регресійних рівнянь та оцінки їх адекватності та статистичної значимості отриманих параметрів. Наведемо результати регресійного аналізу в таблиці 2.10.

В таблиці наведені основні статистичні показники проведеного регресійного аналізу, що впливають на адекватність моделі та значимість її параметрів. Одним із основних є коефіцієнт детермінації R^2 , який пояснює яка частка коливань результативної ознаки у зумовлена коливанням факторної ознаки x . Його значення коливається від 0 до 1, починаючи від 0,7 свідчить про задовільну точність апроксимації та адекватність моделі [23].

Таблиця 2.10 – Результати регресійного аналізу для виявлення впливу основних показників управління проблемною заборгованістю банку на рентабельність кредитних операцій

Незалежна змінна	Рівняння регресії	R	R^2	F	t	p -знач.
x_1	$y_1 = 9,896 - 0,938x_1$	0,938	0,880	22,004	-4,691	0,002
x_2	незначиме	0,753	0,567	3,928	5,458	0,141
x_3	незначиме	0,185	0,431	0,682	0,827	0,469
x_4	незначиме	0,843	0,711	7,389	2,718	0,072
x_5	$y_1 = -2,993 + 0,925x_5$	0,925	0,856	17,869	4,227	0,024
x_6	незначиме	0,773	0,597	4,447	2,108	0,125
x_7	незначиме	0,843	0,712	7,389	2,718	0,072
x_8	незначиме	0,394	0,155	0,553	-0,743	0,511
x_9	незначиме	0,651	0,423	2,204	1,484	0,234
x_{10}	$y_1 = 3,787 - 0,918x_{10}$	0,918	0,842	16,062	-4,007	0,02
x_{11}	незначиме	0,394	0,156	0,553	-0,0743	0,511
x_{12}	$y_1 = -0,327 - 0,939x_{12}$	0,939	0,881	22,272	-4,719	0,002
x_{13}	незначиме	0,713	0,508	3,098	1,760	0,177
x_{14}	незначиме	0,843	0,711	7,389	2,718	0,073
x_{15}	незначиме	0,453	0,205	0,776	-0,880	0,443

де R – коефіцієнт множинної кореляції, R^2 – коефіцієнт детермінації, F – критерій Фішера, t – критерій Стюдента, p -знач – рівень значимості

Окрім того, аналіз значимості моделі здійснюється на основі F -критерія Фішера, який порівнюється з фіксованим табличним аналогом для визначеного рівня значимості α (найчастіше $=0,05$) і степенях вільності [23]. За даними «Таблиці функцій та критичних точок розподілів», табличне значення F -критерія Фішера – 10,13 [50]. У разі перевищення отриманого значення над табличним ($F_{\text{табл}} > F_{\text{розр}}$), модель вважається значимою.

Для оцінки статистичної значимості коефіцієнтів моделі розраховують t -критерій Стюдента, який також порівнюється з фіксованими табличними значенням, і при перевищенні робиться висновок про суттєвість зв'язку між незалежною та залежними змінними [23]. За даними «Таблиці функцій та критичних точок розподілів», табличне значення t -критерію Стюдента для трьох ступенів вільності та $\alpha=0,05$ складає 3,18, а рівень p повинен бути меншим 0,005.

На основі отриманих розрахунків можна підтвердити наступні закономірності:

- при збільшенні зважених класифікованих позик на одиницю, рентабельність кредитних операцій зменшиться на 0,938% (рис. Д.1);
- при збільшенні кредитного портфелю на одиницю, рентабельність кредитних операцій збільшиться на 0,945% (рис. Д.2);
- при збільшенні забезпечень кредитів (застав, гарантій) на одиницю, рентабельність кредитних операцій зменшиться на 0,918% (рис. Д.3);
- при збільшенні коефіцієнту забезпеченості позик на одиницю, рентабельність кредитних операцій зменшиться на 0,939% (рис. Д.4).

На основі підтверджених регресійних залежностей пропонуємо здійснити прогнозування на 2020-2022 роки за методом екстраполяції за середнім темпом зростання, що математично має наступний вигляд:

$$\hat{y}_n(\tau) = y_n * \bar{T}_{зр}^\tau, \quad (2.3)$$

де $\hat{y}_n(\tau)$ – прогнозоване значення залежної змінної y_1 ;

$\bar{T}_{зр}^\tau$ – середній темп зростання

Для цього перш за все необхідно розрахувати середній темп приросту для незалежних змінних, які мають підтверджений вплив. В таблиці 2.11 відображені результати екстраполяції незалежних змінних за середнім темпом приросту в стовпцях з назвою «Значення x ».

Отримані значення були покладені в основу регресійних залежностей, що дозволило передбачити зміну рентабельності кредитних операцій (y_1) на основі зміни x_1 , x_5 , x_{10} та x_{12} . Для більш наочного представлення інформації наведемо динаміку зміни рентабельності кредитних операцій на короткостроковий період на рисунку 2.5. +/-95,0% ІС – це межі довірчого інтервалу в яких може коливатися отримане прогнозне значення.

Таблиця 2.11 – Результати прогнозування для рентабельності кредитних операцій (y_1)

Показники	В-Ваги	Значення x	В-Ваги - * знач.	Значення x	В-Ваги - * знач.	Значення x	В-Ваги - * знач.
	2020			2021		2022	
x_1	0,00	12105,15	-0,87	10345,28	-0,74	8841,27	-0,63
Прогноз			2,26		2,39		2,50
-95,0% ІС			1,50		1,52		1,54
+95,0% ІС			3,03		3,25		3,45
x_5	0,00	285190,33	5,30	302306,78	5,62	320450,53	5,95
Прогноз			2,30		2,62		2,96
-95,0% ІС			1,66		1,78		1,88
+95,0% ІС			2,94		3,46		4,03
x_{10}	0,00	3092,57	-0,07	1827,98	-0,04	1080,50	-0,02
Прогноз			2,00		2,03		2,05
-95,0% ІС			1,05		1,05		1,04
+95,0% ІС			2,95		3,01		3,05
x_{12}	-3,18	0,08	-0,25	0,07	-0,22	0,06	-0,20
Прогноз			2,19		2,21		2,24
-95,0% ІС			1,37		1,38		1,38
+95,0% ІС			3,00		3,05		3,10

Як бачимо на рисунку 2.5, залежно від зміни окремого показника серед незалежних змінних очікується різні результати щодо зміни рентабельності кредитних операцій. Так, всі показники (x_1 , x_5 , x_{10} та x_{12}) прогнозують зменшення рівня рентабельності, проте найменшим спад буде для x_{10} – до 2,30 в 2020 році та подальше зростання до 2,96 од. в 2022 році. Натомість найбільший спад спостерігається для x_5 , – до 2,00 в 2020 році та подальше зростання до 2,05 од. в 2022 р. Коливання можливе в межах 1,04 – 4,03 од.

Підсумовуючи проведені дослідження слід відмітити наступне. Запропоновані методи дослідження становлять інтерес для менеджменту банку в ході управління проблемною заборгованістю, адже дозволяють регулювати рівень рентабельності кредитних операцій, змінюючи окремі показники фінансової звітності. Так, на основі кореляційно-регресійного аналізу було доведено позитивний вплив кредитного портфелю та негативний зважених класифікованих позик, забезпечень кредитів (застав, гарантій) та коефіцієнту забезпеченості позик на показник рентабельності кредитних операцій. Регулюючи їх обсяг можна досягти бажаного результату в майбутньому.

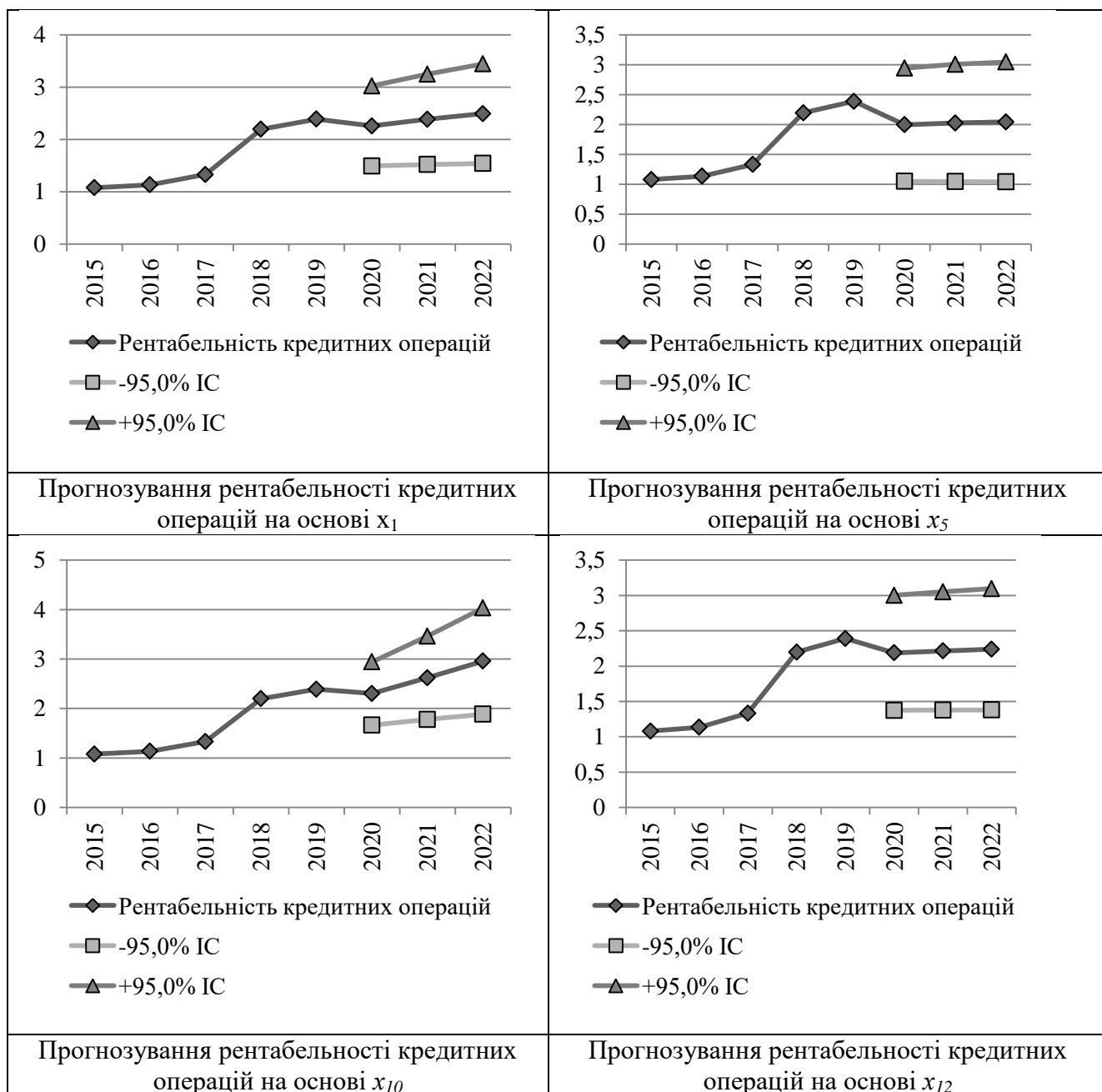

Рисунок 2.5 – Результати прогнозування рентабельності кредитних операцій на основі регресійного аналізу на 2020-2022 роки

В підтвердження цього наведено результати прогнозування на короткострокову перспективу (2020-2022 роки) за методом екстраполяції за середнім темпом зростання рівня рентабельності кредитних операцій залежно від зміни наведених вище змінних. В цілому з результатами проведеного аналізу

очікується зниження рівня залежної ознаки з подальшим її зростанням в середньому до рівня 2,4 од.

Отже, запропоновані заходи мають допомогти в ході управління проблемними кредитами, адже дозволяють регулювати рівень рентабельності кредитних операцій за допомогою зміни окремих показників фінансової звітності, що у свою чергу дозволить більш успішно функціонувати та займати лідируючі позиції на ринку банківських послуг.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день дослідження рівня «проблемної заборгованості» є дуже актуальним, адже кожний банк, не зважаючи ні на кредитну політику, ні на інші заходи безпеки все одно постає перед проблемними кредитами.

Дослідженню сутності проблемних кредитів приділили увагу вчені-економісти, які в своїх працях сформувавши основні підходи до визначення категорії. Проаналізувавши дані трактування можна зазначити, що підходи до визначення дефініції поділилися на дві основні групи: одна група вчених вважає, що проблемний кредит – це кредит, за яким банк лише вбачає небезпеку своєчасного погашення, інші науковці, під проблемним кредитом розуміють заборгованість, за якою своєчасно не проведені один або декілька платежів, тобто вже порушені умови кредитного договору. Проаналізувавши роботи економістів, нами було запропоновано трактувати дане поняття як «заборгованість, за якою порушуються умови його повернення, погіршується якість забезпечення чи фінансовий стан боржника».

У роботі було розглянуто класифікацію проблемної заборгованості та фактори, що на неї впливають. Слід зазначити, що проблемні кредити класифікують за такими видами: стандартні, кредити посиленого контролю та оновлені. Було з'ясовано, що фактори за походженням можуть бути зовнішні, внутрішні та ті, що пов'язані з діяльністю позичальника. Як правило, саме через діяльність боржника і виникає проблемний кредит.

З метою зменшення обсягів проблемної заборгованості банківські установи використовують певний інструментарій. Слід зазначити, що основними інструментами в процесі управління проблемною заборгованістю є: порівняння для виявлення проблемних кредитів; спостереження, моніторинг, перевірка та аудит для контролю проблемних кредитів. Кожен інструмент має свої характеристики, які доцільно застосовувати в тих чи інших умовах. Після того, як банк зробив все можливе для повернення кредиту він переходить до методів

управління заборгованістю. Ми розглянули такі методи як реабілітацію та ліквідацію, які в свою чергу поділяються на окремі підвиди. До методів реабілітації включаються: пролонгація кредиту, рефінансування, зміна валюти кредиту та інші. До методу ліквідації входять продаж або передача кредиту третій особі, сек'юритизація, робота з поручителями та гарантами. Застосування інструментів в процесі управління проблемними кредитами дозволяє досягнути стратегічних і тактичних фінансових цілей банківської установи та сприятиме мінімізації ризиків, що позитивно вплине на забезпечення фінансової стійкості банку та банківської системи в цілому.

У другому розділі була надана загальна характеристика банківської діяльності АТ КБ «Приватбанк», який є лідером банківського ринку за багатьма фінансовими показниками в галузі. АТ «Приватбанк» займає майже четверту частину банківської системи загалом. Проаналізувавши динаміку активів, ми з'ясували, що їх обсяг протягом аналізованих років зростає. Даний факт свідчить про розвиток банківської установи, оскільки має розширений спектр банківських продуктів та послуг, у результаті чого підвищується ліквідність та розширюється коло клієнтів. До складу пасивів банківської установи входять зобов'язання та капітал. У складі зобов'язань найбільший обсяг займають кошти клієнтів, що становлять 240457 млн. грн. Було з'ясовано, що банк досить зважено формує депозитну політику, адже кошти клієнтів станом на 2019 рік займають близько 94% структури зобов'язань. Аналізуючи капітал АТ «ПриватБанк» слід зазначити, останні три аналізовані роки акціонерний капітал досягнув 206060 млн. грн. Досліджуючи статтю накопиченого дефіциту, можна зробити висновок, що лише у 2015 році банк мав нерозподілений прибуток, за інші роки – накопичений дефіцит. Станом на кінець 2019 року дефіцит банку складав 162999 млн. грн.

Аналіз відносних показників діяльності свідчить Управління активами та пасивами АТ «КБ «Приватбанк» забезпечує достатній рівень ліквідності та відповідає встановленим нормативам НБУ, проте необхідно постійно вдосконалювати заходи щодо управління з метою забезпечення фінансової стійкості банку. Аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості довів, що банк

спроможний погашати всі свої зобов'язання, хоча, коефіцієнт фінансового важеля передбачає спад ділової активності банку. Показники рентабельності активів та капіталу свідчать про зростання рівня ефективності діяльності банківської установи.

Проаналізувавши стан та динаміку кредитної банківської діяльності на основі даних за 2015-2019 рр., ми з'ясували, що кредити займають майже п'яту частину активів банку та дорівнюють 59544 млн. грн., що на 129770 млн. менше ніж на кінець 2015 року. Такі зміни відбулися через реструктуризацію великого обсягу кредитів. Досліджуючи рентабельність кредитних операцій, ми виявили стійку тенденцію до зростання показника, який в 2019 році досягнув 2,39 од., що 1,31 од. більше ніж на початок аналізованого періоду. Досліджуючи стан та динаміку непрацюючих кредитів в структурі загального кредитного портфеля, ми з'ясували, що за досліджений період даний показник збільшився у 9 разів та на кінець 2019 року становив 238997 млн. грн.

У останньому аналізованому році кредитні операції банку демонструють максимальний рівень проблемності – 88,8 % відповідно при рекомендованому значенні – до 5 %, що свідчить про не належне виконання клієнтами своїх зобов'язань. Щодо покриття резервами кредитних операцій, то можна зазначити, що протягом 2016-2019 років частка знаходилась на рівні вище 75%, а отже, сформованих резервів недостатньо для повного покриття проблемних кредитів.

З метою удосконалення управління проблемною заборгованістю АТ «Приватбанк», нами було запропоновано проведення кореляційно-регресійного аналізу для визначення факторів, що мають вплив на показники рентабельності кредитних операцій. За допомогою даного аналізу ми визначили, що на показники рентабельності кредитних операцій позитивний вплив мають показники кредитного портфелю, а негативний – зважені класифіковані позики, забезпечення кредитів (застави, гарантії). Регулюючи обсяг факторів, що впливають на рентабельність можна досягти очікуваного результату, підтвердженням, якого є прогноз, який було створено за допомогою методу екстраполяції. Даний розрахунок дозволяє визначати можливі обсяги рентабельності кредитних

операцій в сучасних умовах розвитку банківської системи. Запропоновані заходи рекомендується застосовувати в процесі управління проблемними кредитами, оскільки вони дозволяють визначати рівень рентабельності кредитних операцій та визначати дію факторів з метою подальшої розробки рекомендації щодо мінімізації дії негативних факторів.

Отже, керівництву банківської установи доцільно звернути увагу на дані фактори та розробити низку заходів для уникнення негативного впливу чинників, що впливають на збільшення проблемної заборгованості.

Запропоновані заходи мають допомогти в ході управління проблемними кредитами, адже дозволяють регулювати рівень рентабельності кредитних операцій за допомогою зміни окремих показників фінансової звітності, що у свою чергу дозволить більш успішно функціонувати та займати лідируючі позиції на ринку банківських послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Банківські операції: підручник / Мін-во освіти і науки України ТНЕУ; ред. О. В Дзюблюк. Т. : ТНЕУ, 2013. 695с.
2. Барановський О. В. Проблемні банки: виявлення і лікування: *Вісник НБУ*. 2009 № 11. С. 18-31.
3. Белова І. В. Організація контролю в банку : навч. пос. Суми. 2009. 302 с.
4. Болгар Т. М. Управління проблемними кредитами вітчизняних банків у сучасних умовах господарювання. *Бізнесінформ*. №1. 2014. С. 248 – 256.
5. Владичин У. В. Банківське кредитування: навч. посібн. / за ред. С. К. Реверчука. Київ: Атіка, 2008. 648 с.
6. Власенко М. Моделирование уровня проблемных банковских кредитов в странах СНГ и Балтии. *Банковский вестник*. 2012. №5. С. 27.
7. Вовк, В. Я., Хмеленко О. В. Кредитування і контроль: навч. посіб. Київ. : Знання, 2008. 463 с.
8. Гойхман М. І. Сучасні методи управління проблемними активами банківської системи України. *Економічний форум*. 2014. № 2. 172-178 с.
9. Голуб В. І. Концептуальні підходи до управління проблемними кредитами в комерційних банках. *Вісник Національного банку України*. 2000. № 2. С. 56-58.
10. Дикий О. О. Стратегии долгового поведения населения: автореферат ... канд. социологич. наук, спец. : 22.00.03 – экономическая социология и демография / Дикий О. О. – Нижний Новгород, 2012. – 95с.
11. Дослідження ринку банківських послуг у 2019 році URL: <https://www.gfk.com/uk-ua/rishennja/news/financial-research-banks-ukraine-2019/> (дата звернення 15.10.2020).
12. Исаев Р. Комплексная бизнес-модель коммерческого банка. URL:<http://www.businessstudio.ru/procedures/business/> (дата звернення 15.10.2020).

13. Карпенко О. В. Сутність та фактори появи проблемних кредитів банків України. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ*. 2013. № 5. С. 80-89.
14. Карчева Г.Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України: монографія. Київ: НАН України, 2012. 520 с.
15. Клименко Д. Б. Механізм державного регулювання проблемних кредитів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2018. № 9(37). С. 125–130.
16. Кльоба В.Л. Ситуаційний центр банку як ефективний напрям удосконалення управління врегулюванням проблемної заборгованості. *Вісник НЛТУ України*. 2009. № 19. С. 240-246.
17. Костюченко В.М. Управління кредитними ризиками у комерційному банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 1. С.141– 147.
18. Кредитування та ризики : навч. посіб. Денисенко М. П., Домрачев В. М. Київ: КНУТД, 2008. 480 с.
19. Крупка М. І., Баран О. Б. Економічна сутність проблемного кредиту у банківській діяльності. *Науковий вісник НЛТУ України*. №26. 2016. С. 207 – 2016.
20. Купчинова О. Проблемная кредитная задолженность: подходы к определению. *Банковский вестник*. 2010. № 16. С. 42–48.
21. Лаврушин О.І. Банківський менеджмент: навч. посібник/ за ред. О. І. Лаврушина. Москва: КНОРУС, 2009. 560 с.
22. Ликова Н. М. Підходи до класифікації проблемних кредитів і методи управління ними в комерційному банку. *Банківські послуги*. 2012. №11. С.18-25.
23. Математичні методи дослідження операцій : підручник / Є. А. Лавров, Л. П. Перхун, В. В. Шендрік та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2017. 212 с.
24. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків». [Електронний ресурс]: Вказівки від 15.03.2004 № 104.– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04#Text> (дата звернення 13.10.2020).
25. Мороз А.М. Кредитний менеджмент: навч. посіб. / за ред. А.М. Мороз. Київ. : КНЕУ, 2009. 399 с.

26. Мостовенко Н. А. Сутність понять «проблемний кредит» та проблемна кредитна заборгованість» у банківській діяльності. *Економічний форум*. 2015. № 4. С.388 – 396.

27. Нові підходи НБУ до визначення не працюючих активів/кредитів. NPL URL: [https:// presentation.pdf \(bank.gov.ua\)](https://presentation.pdf(bank.gov.ua)) (дата звернення 19.10.2020).

28. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк» URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 11.10.2020).

29. Офіційний сайт Базельського комітету з банківського нагляду. URL: [https:// vvv.bis.org/btsbs/indekh.htm](https://vww.bis.org/btsbs/indekh.htm) (дата звернення 27.10.2020).

30. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: [http://www.imf.org/external/ index.htm](http://www.imf.org/external/index.htm). (дата звернення: 11.10.2020).

31. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>(дата звернення 27.10.2020).

32. Перехрест Л.М. Банківський ризик-менеджмент. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 10. С. 122–127

33. Пігуль Н. Г., Кічова В. В. Проблемні кредити: сучасний стан та інструментарій врегулювання. *Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України* : збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. on-line конференції : (м. Суми, 19–20 листопада 2020 р.) / ННІ БТ «УАБС» СумДУ. Суми : СумДУ, 2020. С.58-61.

34. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. К. : КНЕУ, 1999. 280 с.

35. Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України №351 від 30.06.2016. – Режим доступу: [http:// zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/page](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/page) (дата звернення 15.11.2020).

36. Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України № 97 від 18.07.2019. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19#Text> (дата звернення 15.11.2020).

37. Прохненко В.В. Проблемний кредит: сутність та фактори виникнення. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ*. 2013. № 1. С. 2–5.
38. Рабец Н. Меры по предотвращению проблемной задолженности. *Финансовый директор*. 2011. № 5. С. 54–57.
39. Результати фінансової діяльності АТ «Приватбанк»: Міністерство Фінансів України,. URL:<https://minfin.com.ua/company/privatbank/rating/> (дата звернення 18.10.2020)
40. Рейтинг надійних банків України URL: <https://forinsurer.com/rating-banks> (дата звернення 15.10.2020).
41. Річний звіт: 31 грудня 2015 року: офіційний сайт АТ КБ«ПРИВАТБАНК». URL: https://static.privatbank.ua/files/sud/PB_GROUP_REPORT_Ua_Cy_UKR%20final%20signed.pdf (дата звернення 15.10.2020)
42. Річний звіт: 31 грудня 2016 року: офіційний сайт АТ КБ «ПРИВАТБАНК». URL: https://static.privatbank.ua/files/acrbua/Separate%20UKR_PB%202016.pdf(дата звернення 15.10.2020)
43. Річний звіт: 31 грудня 2017 року: офіційний сайт АТ КБ «ПРИВАТБАНК». URL: https://static.privatbank.ua/files/consolid_zvit_05_05.pdf(дата звернення 15.10.2020)
44. Річний звіт: 31 грудня 2018 року: офіційний сайт АТ КБ «ПРИВАТБАНК». URL: https://static.privatbank.ua/files/PB_SepUkr_2019.04.23FINAL1.pdf(дата звернення 15.10.2020)
45. Річний звіт: 31 грудня 2019 року: офіційний сайт АТ КБ «ПРИВАТБАНК». URL: <https://static.privatbank.ua/files/R%D1%96chnij+zv%D1%96t+za+2019rg..pdf>(дата звернення 15.10.2020).

46. Рясних Є.Г. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 2. 2011. С.146-149.
47. Сало, І. В., Криклій О. А Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. Суми : 2007. 314 с.
48. Слав'янська, Н. Г. Банківські операції: навч. посібник / за ред. В. І. Міщенко. Київ: Знання, 2006. 727 с.
49. Слобода Л. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період. *Вісник Національного банку України*. 2011. № 4. С.46-51.
50. Таблиці функцій та критичних точок розподілів. *Теорія ймовірностей. Математична статистика.* / Укладач: М.М. Горонескуль. Х.: УЦЗУ, 2009. 90 с.
51. Тарануха І. Ю. Підходи до визначення проблемної кредитної заборгованості *Вісник НБУ*. 2009 № 11. С. 18-31.
52. Тептя О. В. Організація системи управління кредитним портфелем у комерційному банку. *Вісник ХНУ. Економічні науки*. 2009. № 5. С. 141–144.
53. Тисячна Ю.С. Методичні підходи до оцінки якості кредитного портфелю банку. *Проблеми економіки*. №1. 2014. С. 278 – 283.
54. Фролов С. М. Удосконалення механізму управління проблемними кредитами банку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. № 1 (52). 2012. С. 245 – 249.
55. Цивільний кодекс України. Стаття 512. Підстави заміни кредитора у зобов'язанні [Електронний ресурс] : Режим доступу: https://protocol.ua/ua/tsivilniy_kodeks_ukraini_stattya_512/ (дата звернення 15.10.2020).
56. Чернобай О.І. Механізми реструктуризації проблемної заборгованості. *Часопис Київського університету ім. Т. Шевченка*. 2017. 20-30с.
57. Шевченко, Р. І. Кредитування і контроль : навч. посіб. Київ. : КНЕУ, 2002. 183 с.

58. Шустова Е.П. Проблемный кредит: терминологическое содержание, критерии определения и факторы возникновения . *Вестник Алтайской академии экономики и права*. 2010. № 18. С. 155–158.

59. Щепетков С.Я. Управління проблемними кредитами банку : матеріали Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт за напрямом «Банківська справа». Суми, 2011. 71 с.

60. Яременко О. Р. Проблемні кредити банків: сутність, сучасний стан та методи їх регулювання. *Глобальні та національні проблеми економіки*. № 8. 2015. С. 1080- 1085.